До 60-річчя
Великої Перемоги

В. П. Хижковий

УХАНІВСЬКИЙ КУЛАК

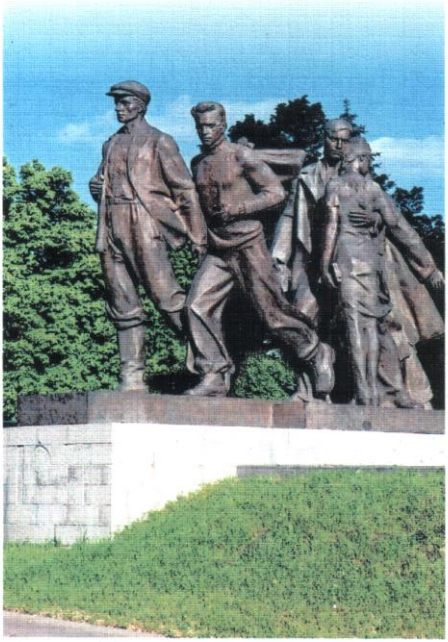

Харків – 2004

ББК 63.3(2) 722.11

До 60-річчя Великої Перемоги

Тим, хто загинув,
хто вижив і
хто пережив

В.П. Хижковий

УХАНІВСЬКИЙ КУЛАК

Харків 2004

В.П. Хижковий. Уханівський кулак. – Харків: ХНУ, 2004. – 45с.

ББК 63.3(2)722.11
З 12

Йдеться про долю одного роду, братів Уханів, в далекі вже роки Великої Вітчизняної війни – з червня 1941 р. по травень 1945 року.

"Уявляєш, Галочко, в далекому краї, десь на Уралі, по голосу, по пісні я знайшов свого брата" – спогади Сергія.

"Я живий, живий, чорт мене побери", - лист Василя з фронту.

Їх було п’ятеро, і всі воювали. Двоє загинули, троє вижили. Двоє - студенти, троє випускники 1941 року. Серед них: Василь – студент історичного, Микола та Сергій – випускники фізико-математичного та хімічного факультетів Харківського університету.

Для ветеранів, викладачів та студентів, всіх тих, хто не байдужий до нашого минулого, до долі нашого народу.

Автор висловлює особливу глибоку подяку Сапронову Юрію Анатолійовичу, голові правління ХАРКІВСЬКОГО МІСЬКОГО БЛАГОДІЙНОГО ФОНДУ **ЮРІЯ САПРОНОВА**, за фінансову підтримку і щиру зацікавленість у публікуванні цієї книжки.

ISBN

© Хижковий В.П., 2004

ЗМІСТ – СОДЕРЖАНИЕ

ЧОМУ „УХАНІВСЬКИЙ КУЛАК” ? 4
МИКОЛИН СПОМИН 5
АВТОБІОГРАФІЯ. 6
ПИШІТЬ ЛИСТИ. 8
ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА. ВТРАТА ПЕТРУСЯ 9
ЛИСТ МИКОЛИ БРАТУ ВАСИЛЮ 10
БРАТ МІЙ ВАСИЛЬ 10
ВАСИЛЬ УХАНЬ. СПОГАДИ – 1 11
ВАСИЛЬ МИКОЛІ. КУДИ СПІШИТЬ ? 12
ВАСИЛЬ УХАНЬ. СПОГАДИ – 2 13
ЛИСТ ВАСИЛЯ МИКОЛІ. А ЩО ЩЕ ТРЕБА ? 13
КОЛЯ ВАСІ. Я ПІД УДАРОМ 15
НИКОЛАЙ КОМАНДИРУ. ПОТЕРЯ ВАСИЛИЯ 16
ЧИТАЮЧИ Й ПЕРЕЧИТУЮЧИ 17
МИКОЛА КОМАНДИРУ П./П. 152002. КОПІЯ 18
ВАСЯ КОЛЕ. БАБЫ ВИНОВАТЫ 19
ВАСИЛЬ УХАНЬ. СПОГАДИ – 3 19
ВАСИЛИЙ СУСЛОВУ. РЕШИЛ ОБРАТИТЬСЯ 20
БРАТ СЕРЖИК 22
МИКОЛИН ГОЛОС 23
ВОНА СКАЗАЛА – ТАК 24
ДЕЩО ЗІ ЩОДЕННИКА МИКОЛИ 26
ВИБІР ТАКИ Є 27
МИ САМИ З ВУСАМИ 28
АПОФЕОЗ ВІЙНИ 29
БАТЬКО І МАТИ 31
ФОТОДОКУМЕНТИ СВІДЧАТЬ 33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 44

ЧОМУ “УХАНІВСЬКИЙ КУЛАК” ?

Їх було п’ятеро рідних братів: Микола – 1910 року народження, Василь(1912), Петро (1913), Сергій (1917), Іван (1922). „ Уханівський кулак” – так їх називали односельці.

Микола (великий палець) - старший серед них. Всебічно обдарована людина: грав на багатьох музичних інструментах – альт, акордеон, віолончель, піаніно; чудово малював, з 1936 р. по 1941 рік - беззмінний художник відомої газети фізиків Харківського університету „Вектор”, мав дві вищі освіти – загальну (фізмат ХДУ) і військову (ВПА ім. Жуковського).

Микола – це авторитет для інших братів. Він держав весь цей кулак.

Василь (вказівний палець) – студент історичного факультету ХДУ. Пройшов шляхами війни від Курська до Берліна. Василь – самий прямодушний, прямодушний до болю (див. далі, наприклад, його лист М.А. Суслову).

Петро (середній палець) – самий вольовий, саме йому й випала найбільш трагічна доля. В 1941 р. закінчив Харківський педагогічний інститут. В червні 1941 добровольцем пішов на фронт, з якого вже не повернувся.

Сергій – закінчив в 1941 році хімічний факультет Харківського університету. Самий делікатний, водночас, дуже гордий, судячи з листування між братами, яке уже само по собі вражає взаємною щирістю, увагою, турботою і любов’ю.

Іван (мізинчик, як його називали) – в минулому студент Харківського інституту механізації сільського господарства. Перший з братів загинув на початку війни (1941р.).

П’ятеро рідних братів, і всі воювали. П’ять братів – п’ять родів військ: Микола – авіація, Василь – танкові, Петро – піхота, Сергій – хімічний захист, Іван – кавалерія.

Як склалася їх доля, про їх воєнне життя, сповнене найвищого трагізму та незвичайних пригод в роки війни, про їх кохання і буденні справи, про їх стосунки і їх відношення до подій, свідками яких вони були – про все це та інше і розповідається нижче в їх листах, які наведені „без купюр” , без прикрас – так, як воно було насправді. Це справжня історія їх життя, життя людей одного роду.

Г.Ухань, В.Хижковий.

Високий був і гарний.
Звали його Миколою.
Ліна Костенко [1, с.200]

МИКОЛИН СПОМИН

Спомин – це таке щось неповторне,
Таке щось невимовне і сумне,
Що коли він крилом своїм огорне,
То це уже ніколи не мине.

Це цілий світ, якийсь інакший вимір,
Який ніколи нас не полиша.
А може, спомин – це далекий вирій,
Де вже посмертно гріється душа?...

То де ж вона зігріється вже зараз?!
До кого ж вона крильми припаде?
Івана вб'ють, *Марфа* вийде заміж,
Петро десь в *Валаамі* пропаде.

І мати вмруть, батька вже не стане.
І хата буде інша на горі.
І хто тепер ті фото вже дістане,
Кому вони на світі дорогі?

Є обеліски, плити і колони,
І урочисті квіти роковин.
І хто ми є? Усі усім мільйони.
А хтось комусь однісінький – один.

Тому ми люди. І життя навколо.
Тому є людство. Нація. Сім'я.
Нема на світі в тебе вже нікого.
Але у тебе є на світі я.

Тебе немає. Але є мій спомин.
Я не згадаю, ні, я спом'яну.
І спом'яну, і пом'яну.
І ще раз війни прокляну.

Твій вирій тут. Тут сонце тобі гріє
Тут наше небо зорями густе.
Микола, здрастуй! Ось тобі надгріб'я.
Крізь плити строф безсмертних проросте.

Ліна Костенко.
(*Курсив – автора)*

АВТОБИОГРАФИЯ

Я, Ухань Николай Михайлович, родился 9 мая 1910 года в с. Березовка Красноградского района Харьковской области. Украинец. По происхождению – крестьянин. До призыва в Армию в 1941 г. – студент Харьковского государственного университета им. А.М. Горького. Одновременно я работал преподавателем в 114 средней школе, выполнял сварочные работы на Краснозаводской ТЭЦ и др. Я беспартийный.

Образование общее – высшее. В 1941 г. окончил физмат факультет Харьковского государственного университета по физическому отделению. Военное образование – высшее. В 1944-м году окончил факультет электроспецоборудования Московской военно-воздушной академии им. Н.Е. Жуковского.

Моя трудовая деятельность началась рано. После окончания семилетки в с. Песках Лохвицкого района Полтавской области в 1925 году я, в следующем, 1926-м году, поступил на работу к кузнецу – кустарю в качестве молотобойца, а позже в качестве подручного. С1928 года по 1930 год работал на строительстве Лохвицкого сахарного завода им. Сталина. С 1930 г. по 1934 г. работал на стройке ХТЗ им. Орджоникидзе. С 1934 г. по 1936 г. работал на строительстве и на производстве Краматорского завода тяжелого машиностроения сначала сварщиком, а затем контрольным мастером по сварке.

Окончив вечерний рабфак без отрыва от производства в 1936 г. я поступил в Харьковский государственный университет, который и окончил в 1941 году, получив специальность физика.

В июне 1941 г. гитлеровцы вероломно напали на нашу Родину. Весь советский народ и его героическая Красная Армия грудью встали на защиту своего Отечества. В г. Харькове, как и других городах страны, были созданы боевые дружины для защиты города. Нас, студентов вузов, сначала удерживали в этих дружинах и лишь в конце июля – начале августа стали принимать в кадровые части.

В числе других студентов ХГУ я в августе месяце был призван в Красную Армию Дзержинским райвоенкоматом г. Харькова и, в соответствии с приказом Наркома Обороны, был направлен для обучения в Военно-Воздушную академию им. Жуковского. После окончания Академии в 1944 г. я был направлен для прохождения воинской службы в 16-й ЗИАП 3-й Краснознаменной ЗИАБ (г. Саратов), где и прослужил до ее расформирования в 1946 г. в должности зам. инженера 1-й АЭ по спецоборудованию. С 1946 г. по 1948 г. служил сначала в Качинском Авиационном училище летчиков на должности зам. инженера по спецоборудованию 1-й АЭ 3-го полка боевого применения, а затем был назначен на должность инженера по спецоборудованию в 94-й Гвардейский Краснознаменный штурмовой полк 5-й Краснознаменной штурмовой дивизии в г. Ярославле. В 1948 г. я был направлен в Харьковское военное авиационное училище связи (ХВАУС) на должность преподавателя электротехники, где и проработал до весны 1949 г.

В 1949 г. в марте месяце я с рядом товарищей был направлен в Красноярскую школу механиков службы ЗОС, формируемой на базе "ХВАУС" и других военных училищ, на должность преподавателя электротехники, где и продолжаю службу в воинском звании старший техник - лейтенант.

В плену, в окружении и в оккупации не был. Под судом, следствием также не был. За границей не был. Из наград имею две медали: "За Победу над Германией в В.О.В. 1941-1945 гг." и "Тридцать лет Советской Армии".

Мой домашний адрес: г. Красноярск-5, Авиагородок, корп. 217, кв. 4.

P.S.1. *Івана* вб'ють – брат Николая Михайловича Ухань, 1922 года рождения, самый младший из всех. После окончания десятилетки Иван Михайлович поступил в 1937 г. в Институт механизации сельского хозяйства в г. Харькове. А 1939 г. по спецнабору студентов был мобилизован в Красную Армию. В 1941 г. полк, в котором он служил, был переброшен в г. Славуту, где брат и погиб в боях с немецкими захватчиками.

P.S.2. *"Марфа вийде заміж"* – сестра Ухань Марфа Михайловна, 1915 года рождения, в 1939 г. вышла замуж за военного летчика ПЕРВОГО Василия Мефодиевича (Василий 1-й, здесь и далее прим. автора). В период 1941-1943 гг. жила с родителями в с. Скоробогатьки Лохвицкого района Полтавской области, затем переехала с мужем в г. Липецк.

P.S.3. *"Петро десь в Валаамі пропаде"* – брат, Ухань Петро Михайлович, родился в 1913 году. Окончил в 1936 г. Педагогическое училище (техникум) в г. Константиновке, что на Донбассе. Работал преподавателем средней школы и одновременно продолжал учебу заочно в Педагогическом институте (г. Харьков), который и окончил в 1941 г. В июне месяце 1941 года Петр Михайлович ушел в Красную Армию добровольцем и попал вскоре на фронт. В 1942 г., 23 февраля, погиб (?) в боях с немецкими захватчиками (16-я немецкая армия). По воспоминаниям Николая Михайловича, Петр Михайлович мог обморозиться (были очень сильные морозы), подвергнуться ампутации всех конечностей и отказаться возвращаться домой, чтобы не быть обузой семье.

Рассказывает Галина Николаевна Ухань, дочь Николая Михайловича. Семья получила "похоронку", что дядя Петя погиб. А через некоторое время отец получил письмо, написанное чужой рукой. Там были такие слова: "*Сильно обморозился. Нахожусь в госпитале, писать сам не могу. Петя*". И больше ничего не было. Поэтому отец решил, что брат Петя жив. Отец написал в этот госпиталь, но ответа не получил. Отец держал это в тайне, даже братьям не говорил. Даже тете Шуре не говорил – это Петиной жене.

В 1961 г., перед выходом в запас, Николай Михайлович ездил в Москву, где существовал специальный комитет при Генеральном штабе Вооруженных сил, по розыску пропавших офицеров. И ему сказали, что на острове Валаам существует специальный госпиталь для людей, у которых ампутированы конечности (и руки, и ноги). Но туда не пускают никого, потому что был случай, когда женщина узнала по голосу своего мужа. Очень долго добивалась встречи. Ей разрешили, и она забрала его домой. А потом через некоторое время вернула. Не смогла... И после этого запретили всякие посещения, кого бы то ни было, даже мать к сыну не пускали. Вообще не говорили, кто там содержится, чтобы не травмировать лишний раз этих людей. Отец пытался туда попасть, но безрезультатно. По-моему, отец с такой мыслью и умер, что дядя Петя выжил, но не захотел возвращаться в семью в таком виде.

Вот такая история, может быть это правда.

Він, може, просто не казав нікому,
Він, може, мав якесь передчуття, -
Якийсь космічний холод, на якому
Затріпотить обірване життя!

(Ліна Костенко)

P.S.4. Рябоконь Александра Петровна – жена Петра Михайловича. Ухань Александра Петровна – их дочь Саша, Сашенька, родилась 02.09.1941 г. Отец успел подержать дочь на руках в только что вырытой траншее. И все. Саша закончила мехмат Харьковского университета. 6 июня 1975 года ее не стало.

P.S.5. Ухань Галина Николаевна закончила факультет иностранных языков ХГУ. Живет и работает в Харькове.

ПИШІТЬ ЛИСТИ

Пишіть листи і надсилайте вчасно,
Коли їх ждуть далекі адресати,
Коли є час, коли немає часу
І коли навіть ні про що писати.

Пишіть про те, що ви живі – здорові,
Не говоріть, чого ви так мовчали.
Не треба слів, навіщо бандеролі?
Ау, - і все, крізь роки і печалі.

Скорочуйте дистанції до істин.
Даруйте людям крихітку розради.
А коли хто не встиг вам відповісти,
То що ж, на це уже немає ради.

(Ліна Костенко)

(Зі щоденника Ухань М.М.)

ЛИСТИ НАДІСЛАВ Я:

Марфа, батьки	**Вася**	**Серж**	**Тоня**
30.12.44	-	31.12.44	30.12.44
02.01.45	02.01.45	02.01.45	02.01.45
10.01.45	10.01.45	10.01	10.01
15.01.45	15.01.	15.01	15.01/30.01
08.02.45	08.02	09.02	09.02
17.02.45	17.02	17.02	-
-	23.02	23.02	-
04.03.45	04.03	-	05.03/14.03

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА CARTE POSTALE
Коля Васе. Втрата Петруся

ПРОСМОТРЕНО Военной цензурой. Свердловск, 4

Кому: г. Пятигорск, п/я 6/11. Ухань В. М.

Адрес отравителя: Adresse de l'expediteur

г. Свердловск, п/я 8 ФЭСО. Ухань Н.М.

Дорогий Вася!

Листи твої доходять регулярно. З особливим напруженням читав твого листа про Петруся. Було тяжко...

Ну та в руки себе взяв. Переборов елементи надмірної чутливості. Вона добра нікому не дає, але шкодить в роботі. Всієї глибини жалю по нашому дорогому Петрусеві нічим не виміряєш. Цієї тяжкої втрати нічим не компенсуєш, нічим не загладиш. Втрата для нас надмірно жорстока.

Дорогий Вася! Час минає швидко, непомітно. Була зима, - люта, холодна, - пройшла, наче сон. Непомітно, майже без весни, підкралось літо. День за днем зустрічаємо чудові сонячні дні в приміщенні, також в приміщенні проводимо його за обрій. Книга змінює книгу, дні учоби лекційної змінились днями заліків. З утра до пізньої ночі длубається бувша квітуча молодь над конспектами, готується до екзаменів. Готуюсь і я. Правда, концентрувать увагу на матеріалі лекцій труднувато. Події життя виводять із стану рівноваги. Але ж треба і це перебороти. Переборю.

Сержик працює у заводі на прийомі продукції. Днів 10 тому був у мене, забрав мої носильні речі – сорочки , плащ тощо. Приведе його до ладу. Всеволод наш зашкутильгав. Робота по роті займає уйму часу у нього (старшина роти). Підтягнемось. Здолаєм. Ну, а як там у тебе справи, брате? Кріпись! Підкріплюй себе – грошей надішлю. Бувай здоров, любий! Вітання від Всеволода, Сергія. Обіймаю тебе – Коля.

30.IX.1942.

P.S.1. ФЭСО – факультет электроспецоборудования Военной воздушной академии им. Н.Е. Жуковского, эвакуированной в годы войны в г. Свердловск.

P.S.2. "Длубатися" – ковирятися, возиться.

P.S.3. Всеволод - В.О. Місюра, друг і однокурсник Н.М. Уханя по ХДУ.

ЛИСТ МИКОЛИ БРАТУ ВАСИЛЮ. УСІМ ЖИВИМ – ЗДОРОВ'Я!

(Туркменская ССР, город Мары, почтамт, до востребования)

ПРОСМОТРЕНО 24.12.42.
Военной цензурой 286 Свердловск, часть 130 (5)

Дорогий брате!

Учора одержав листа від В. Первого. Він мого першого листа нарешті одержав. Який він радий. Як він гарно обзивається, і як він скорбить за Марфушею, за старими своїми, за братиком своїм! Ні, у нього таки добра душа, Вася. Марфуша не зробила помилки, роблячи такий вибір. Він на фронті: бомбить ворога, штурмує. Але видно, що скучає хлопець. Необхідно йому писати, писать всім нам. Треба буде підтримувати його дух відповідними листами, бо цей фактор на фронті має велике значення.

Ти сповіщаєш, що надіслав панчохи та рукавички. Дякую тобі за твої турботи. Спасибі, дорогий брате! Але з свого боку, прохаю тебе, купи собі овечу кожку і поший тілогрійку – безрукавку. Її дозволяють носить, але ж тобі теж доведеться буть на наших холодах. Отже, приложи зусиль і добудь кожку і поший цю дуже необхідну одежину. Грошей я тобі надішлю.

У нас зараз холодно. В приміщенні плюс 10^0, а буває і нижче – не вистачає транспорту доставить дров. Але не біда – закаляться не завадить. Здоров'я служить – а це запорука перемоги.

Учоба йде своїм чередом. Слідкую за наступом наших військ. Добрі вісті надходять поки що з фронту. Удари під Сталінградом, на Середньому Дону – чутливі для ворога. Хоча б швидше удалось прорвати у найбільшому масштабі. Це моя мета – діждать цього момента.

Бережи себе, любий брате! Впереді – уйма роботи! Обнімаю тебе, міцно – міцно. Твій брат Коля.

Приписка на полях: "Поздоровляю тебе з наступним Новим 1943 роком! Бажаю тобі здоров'я, нехай цей рік принесе нам щастя перемоги над ворогом, а нам – зійтись під дахом рідного батьківського дому. Усім живим – здоров'я! Обіймаю тебе, любий брате, міцно – твій брат Коля".

БРАТ МІЙ ВАСИЛЬ

(З автобіографії М.М. Уханя)

Брат, Ухань Василий Михайлович, род. 1912 г. в с. Березовке Красноградского района Полтавской области. Украинец. Происхождение - крестьянское. Социальное положение – военнослужащий. Образование – неоконченное высшее, окончил перед войной 1941-45 года 2-й курс Исторического факультета Харьковского государственного университета. Член ВКП(б) с 1944 года. Под судом и следствием не был.

После окончания семилетки поступил в 1928 году на стройку Лохвицкого сахарного завода. С 1930 г. по 1934 г. работал на стройке Харьковского тракторного завода, затем – на Краматорском заводе тяжелого машиностроения автогенщиком, бригадиром. В 1935 г. был призван в Красную армию. Служил в пограничных частях в г. Славута Каменец-Подольской области. После демобилизации из армии в 1938 г.

поступил на работу в Краснозаводскую ТЭЦ в г. Харькове и одновременно продолжал учебу в вечернем рабфаке при заводе "Серп и Молот". По окончании рабфака в 1939 году поступил на 1-й курс исторического факультета ХГУ. В 1941 г. Василий Михайлович был призван в Красную Армию и послан в Полтавское бронетанковое училище, эвакуированное сначала в Пятигорск, а тем в г. Мары, за Каспием. По окончании училища был направлен на фронт. Прошел путь от Курской дуги до Берлина, сначала командиром танка, затем ком. танковой роты и далее ком. батальона. Трижды ранен, награжден 3 орденами и многими медалями. В плену, окружении, в оккупации – не был. После окончания войны – продолжал служить в в/ч 67972 в звании капитана танковых войск.

З 1954 р. В.М. Ухань – майор у відставці. Нагороджений орденом Червоного Прапора, двома орденами Вітчизняної війни I ступеня, багатьма медалями, серед них медаль "За взятие Берлина", "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг."

Трудовий шлях його розпочався в квітні 1928 р. Він – сучасник і учасник усіх десяти п’ятирічок [6]. З квітня ж (17-го) 1954 року працював усе своє трудове життя зварником на Київському автозаводі. Він є одним із тих, кого називають гордістю трудового колективу.

P.S.1. Орден "Красное Знамя" – первый из учрежденных Советским правительством орденов. С 16 сентября 1918 г. – был учрежден как орден РСФСР, а с 1 августа 1924 г. – орден СССР.

Орденом "Красное Знамя" награждаются военнослужащие и другие граждане, проявившие особую храбрость, самоотверженность и мужество при непосредственной боевой деятельности, что в результате оказало решающее влияние на благоприятный исход боя или операции [8].

P.S.2. Орден Отечественной войны учрежден 20 мая 1942 года, имеет две степени – I и II. Высшей степенью ордена является I-ая степень.

Согласно Статуту: ". . . 4. Орденом Отечественной войны I степени награждаются: . . . кто, состоя в экипаже танка, успешно выполнил 3 боевых задания по уничтожению огневых средств и живой силы противника или уничтожил в боях не менее 4 танков противника или 4 орудия.

. . . 10. Орден Отечественной войны военнослужащих убитых или умерших передается семье награжденного вместе с орденской книжкой и хранится у нее как память".

Всего за заслуги и подвиги, совершенные за годы войны, было произведено более 344 тысяч награждений орденом Отечественной войны I степени. Орденом "Красное Знамя" – более 578 тысяч награждений [8].

ВАСИЛЬ УХАНЬ. СПОГАДИ – 1

(Фрагмент. Повний текст в [3])

23 червня 1941 р., на другий день війни, я, студент істфаку Харківського університету, звернувся до війському з проханням направити мене на фронт добровольцем. Відповіли коротко: чекайте повістки. Щоб не марнувати часу, поступив на турбогенераторний завод електрозварником. Але на заводі встиг попрацювати лише три дні – 6 липня мене з групою харків’ян послали до Полтавського танкового училища.

ВАСИЛЬ МИКОЛІ. Куди спішить?

9/VII-41 Харків, Толкачівка, 28, кв. 16.

Дорогий брате!

Вважаю, що лист Сержа в Харкові не застане, тому і пишу до самого тебе. Зараз ранок, годин 5-6. Пасажири, в тім числі і ми, приїхавши в Полтаву (в 11 г. ночі), доспали решту ночі де хто попав, а зараз ще з заспаними очима ходять, шукають води умитись і т.д.

Але по порядку. Сісти в потяг навіть нам було нелегко, але сіли і в великій тісноті, духоті їхали до Полтави. Дорогою бачив кілька ешелонів, гружених орудіями, автомашинами і ін. Чого тільки не везуть на фронт? Скільки червоноармійців? Сила! Ми минаємо ешелони військових, червоноармійці вітають нас, ми їх. Всі платформи, щоб на них не було, замасковані. Розумно зроблено. На протязі кожного ешелону кулеметники завжди держать напоготові кулемети і зенітки. Все як годиться. Червоноармійці почувають себе веселими, такими хоч їх видно зовні. Все і скрізь затемнене. Всі станції темні. Під'їхали до Полтави. Пасажирів багато, їдуть з дітьми і т. ін. Багато військових. Їм окремі зали, буфети та др.

Ніч доспали хто в вокзалі, а я з декотрими хлопцями в садику (привокзальному). Вибрав скамєєчку, клуночок у голови і хоч дошка вузькувата була, однак до ранку ні разу не впав, а спав з такою насолодою, дихаючи свіжим повітрям. Народ просипається, починає вештатись. Скоро відправимось з вокзалу в часть. Розпочнеться знову те (а може тільки більш жорстке), що визнав я, будучи в Армії. Ех, яка хороша гражданка. Про слідуюче за цим сповіщу завтра.

Хліба скрізь стоять, як море. Пшениці, як стіна, аж полягли деякі. Урожай – чудо! Убрать би, та й пожить його спокійненько; так ні, зав'язалось таке, що кат його знає, коли й розплутається і ким розплутається.

Дипломати ні чорта не зроблять уже. Діло взяли в свої руки (чи їм дали) мужики, робочі. Дипломати одійшли за спину тих, хто озброєний і як лютий звір знищує подібного до себе. Така чортовщина робиться!

Почуваю себе добре. Бажаю тобі залишатись в соколке та штанах на випуск. Куди краще від халяв, обмоток і галіфе з гімнастьоркою. Будь здоров! Вітання Всеволодові та Міті. Твій Вася.

Пишу в вокзалі. Хлопці деякі ще дремлять. Іде уборка в залах. Та ти це все знаєш. Ще півгодини – годину і ми йдемо в Полтаву в часть.

(В Харьков, 24 гор. отд., поступило 12.07.41 г.).

Цього ж дня, 12.07.41 р. надійшла й поштова листівка (карточка – carte postale) Уханю Миколі Михайловичу такого змісту.

9/VII-41. Добридень, Коля!

В шість годин вирушили з вокзалу в город. Хлопці не поспішають. Зайшли на Полтавський базар, купили дещо з їжі. Повагом піднімаємось в город. Не зайти в сад і не полежать на свіжій траві – хлопці знайшли неможливим. Зайшли в корпусний сад, лягли на травицю і оце дихаємо чистим полтавським повітрям. Уже дев'ять годин. Скоро предстанемо перед своїм начальством.

Полтава живе мирно, тихо. Хороша Полтава. Поки що все. Міцно жму твою руку, Вася. Вже одинадцять година, а ми ще в саду. ***Куди спішить?***

P.S. Корпусний сад – головний, центральний парк Полтави, названий так ще до революції 1917 р. за те, що там був розташований Офіцерський корпус – майбутня будова Полтавського танкового училища.

ВАСИЛЬ УХАНЬ. СПОГАДИ - 2

Навесні 1943 року після закінчення училища мені присвоїли звання лейтенанта і направили у 213-у танкову бригаду, яка входила до складу 11-ї гвардійської армії і займала оборону на північному фланзі Курської дуги. Тут я дістав призначення командиром танка Т-34 з баштовим номером 334.

Курська битва розпочалася 5 липня 1943 року: на бойові з'єднання вермахту, що зготувалися до атаки, несподівано обрушилася лавина вогню і металу нашої довготривалої і могутньої артилерійської підготовки. В результаті ворогові було завдано значних втрат у живій силі і техніці, розпочати наступ противник зміг лише з запізненням.

Наша танкова бригада участі в першій стадії битви не брала. Ми посилено готувалися до прориву ворожої оборони, який було здійснено 11 липня 1943 р. В цьому бою мене поранило (шість осколків). Тим, що залишився живий, завдячую матінці – піхоті, яка прийшла на виручку [3].

Згодом я одержав призначення в резерв командирів – танкістів, готувалася наступальна операції по визволенню Білорусії, яка розпочалася 24 червня 1944 року. Наступного дня танки впритул підійшли до Бобруйська. За бій під Бобруйськом всі члени мого екіпажу були нагороджені орденами.

І знову – вперед! Ми визволили Барановичі, Слонім, Брест, вийшли на землі Польщі.

ЛИСТ ВАСИЛЯ БРАТУ МИКОЛІ. А що ще треба?

(г. Свердловск, часть 130, подразд. 5, Уханю Н.М.)

ПРОСМОТРЕНО Турк. ССР. г. Мары.
Военной цензурой Мары Часть 861. Ухань В.М.

23 лютого 1943 р.

Сьогодні ми святкуємо 25-річний ювілей Червоної Армії. В підготовці до цієї знаменної дати у нас були проведені контрольно-повірочні заняття. Це останні перед екзаменом, так би мовити, самопровірки з чим ми предстанемо перед екзаменаційною комісією. Підсумки показали, що люди придбали знаннів немало, однак все це по-нашому, а як посторонні должності особи оцінять наші успіхи виясниться через яких-небудь десяток – півтора днів. Як раз до Шевченківських днів здається і закінчиться екзамен (з 5 березня), а там декілька днів перепочинку і айда, або ж на фронт, а можливо, що в якесь місто за машинами (може і до вас!). Є третій варіант – резерв на деякий час при училищі, але не думаю, щоб тепер збирались резервні підрозділи надовго, люди потрібні для фронта.

Тепер, Коля, щодо зв'язку поміж нами. Вважаю, що становище Сержа більш-менш стабільне. Якщо рушу з цього листа я, то писатиму на Сержа, та і ти ще деякий час будеш знаходитись на тому ж місці – то писатиму і на твою адресу. Одним словом, листуватися потрібно за всяких умов. Тепер можна буде використать для цього Харків, а незабаром Константинівку. Та і до наших рідних залишилось яких-

небудь сотня кілометрів від фронту! Обставини складаються краще, ніж той рік. Наші війська ідуть все далі на Захід. Красноград, Павлоград, Тростянець знов наші. Я хочу написати у Костянтинівку, незабаром і її звільнять.

Не знаєш, де знаходиться Шура, як і що написати їй про покійного Петруся. Рівно рік минув з часу його загибелі. Був би він живий – скільки радості принесла б звістка йому про такі успіхи Червоної Армії в Донбасі, з яким нетерпінням чекав би він звільнень Костянтинівки, його дружини, дочки. Не сталось так, як було б краще. Пішлось на саме недобре, на саме тяжке. Однако Шурі слід писати. Мені здається, що через неї або Первих ми узнаємо і про наших рідних.

Почуваю себе гаразд. Здоров'я в порядку. Пройшла зима (майже пройшла), а я ні перемерзав, ні набридла сама своїм снігом чи завірюхою. У нас тепло. Земля підсохла, дні бувають такі теплі, що доводиться півдня шукати холодок. От такі...

Васі Первому листи надсилаю, але про те, чи отримує їх, Вася про це не писав ще. Ваші пісьма одержую. Надалі не відомо, як краще адресувати мені, проте буде видно. Поки що пиши на училище. З нього будуть пересилати листи бувшим своїм курсантам.

Як відсвяткували день 25 роковини РСЧА? Нічого, хорошо. Були учора в ДКа на торж. вечорі. Там же – самодіяльність. Сьогодні теж виступали наші курсанти, демонстрували свої здібності артистів (а вони у нас єсть!). Кращі, як завжди, обід, сніданок, достатньо відпочили. А що ще треба? А завтра знов до праці. Знов підготовка, тільки тепер уже до держекзамену.

Ну, Коля, мій дорогий, на цьому і закінчу. Побажаю тобі всього найкращого. Міцно тебе обіймаю – твій брат Вася.

23.2(вечір).1943 р.

24.2.43. Дорогий брате! Суми, Лебедин і Охтирка наші! Бачиш, як наші війська швидко продвигаються вперед. Не так далеко і до наших. Вася.

P.S.1 Шевченківські дні – 9 березня день народження Т.Г. Шевченка.

P.S.2. РСЧА – Робоче-Селянська Червона Армія

КОЛЯ ВАСІ. Я під ударом
(П./П. 15202 Ухань Василю Мих-чу)

ПРОСМОТРЕНО
Военной цензурой 18558

г. Москва – 167
ВВА. ФЭСО, 5 корп. Ухань Н.М.

Москва. 15.10.44.

Здравствуй, любий брат мій Вася!

Сьогодні я під ударом. В 6 год. вечора одержав листа, з штампом на конверті: Озеро, Минской обл. 27.8.4.

Пише якась Анастасія Григорьевна Алексейчик: *"Здравствуйте Николай Мих. сообщаю Вам через письмо, что Ваш брат Василий Мих. погиб 3/7.44г. в д. Яченка Минской обл. Узденский р-н. Озерский с/с., который был танкист, где и погиб совместно со своим танком. Прошу Вас получивши мое письмо дайте ответ и если Вам будет что не понятно то я могу Вам ответить все подробному. Пишите по адресу БССР Минская обл. Узденский р-н Озерский с/с д. Яченка Алексейчик Анастасии Григорьевне. А пока досвідания. С приветом к Вам"* (подпись).

- наводжу це дословно, зо всіма помилками, і навіть підпис даю подібний. Дата 3/7 занадто стара. Твої листи від 3.9. і попередні за 8-й місяць – я одержав. Хто це пише? Які відомості попали до неї?

Дорогий Вася! Я не знаю, що за людина це, але почерк – чоловічий, занадто грамотний – розбіжний! Яка мета цьому? Я відповідати не буду до одержання твоїх роз'яснень. Пиши брате швидше, пояснюй, що це значить! Мене ж перші строки так стукнули, що я не знаю, як я виніс цей удар. Навіть зараз – не можу відійти. Настрій чортовськи піднятий, нерви натягнуті, мов струни. Що буде дома, коли лист подібний до цього, попаде до старих? Вони не винесуть. Навіть звірити дати листів не зможуть. Слово погиб зіб'є весь розсудок у них. Поспішаю надіслати листа, де навмисне підчеркну, що твої листи від 3.10 і попередні – одержав.

Ну, дорогий брате, пиши! Нетерпляче жду відповіді.

Будь здоровий, брат мій дорогий! Міцно тебе обіймаю і тисну руку - Коля.

P.S.1. Лист Миколи написаний на аркуші формату А4 в лінійку, зеленуватого кольору. На одній сторінці каліграфічним почерком написано: ПРОЦЕСС ВОЗВРАШЕНИЯ ОСИ ГИРОСКОПА К ВЕРТИКАЛИ. Конверт – солдатський трикутник!

P.S.2. Николай Михайлович прекрасно рисовал. Его цель № 1 – архитектурный институт, не поступил из-за своей неосведомленности о правилах приема в этот институт.

Страшні слова,
коли вони мовчать.
Л. Костенко, [1, с. 218]

НИКОЛАЙ КОМАНДИРУ П./П. 152002. Потеря Василия

Прошло целых 13 дней. 13 дней тревоги, неопределенности, ожидания, волнений, желания хоть что-то узнать о судьбе брата Васи. Силы и нервы на пределе. В таком состоянии Николай Михайлович пишет письмо Командиру. Вот текст этого письма:

Москва. 28.10.44.

Уважаемый тов. Командир!

Под Вашим командованием служил и боролся мой брат Ухань Василий Михайлович, лейтенант-танкист. За примерную службу, самоотверженную борьбу с врагом Командование представило его к правительственной высокой награде орденом Красного Знамени. Я горжусь моим братом и выражаю Вам искреннюю благодарность за высокую оценку его работы. Однако, на днях я получил печальное сообщение о гибели его в борьбе с врагом. Это уже третья жизнь, отданная моей семьей в борьбе с врагом, третий удар, вынести который старикам моим уже не под силу. Прошу Вас, тов. Командир, сообщите мне обстоятельства гибели брата, когда это случилось. и место, где он похоронен.

(продолжение на 2-й стр. этого же листа)

Всю глубину горя, постигшего нашу семью, Вы поняли бы, если бы знали, как мы все любили его, всегда прямодушного, в высшей степени честного и самоотверженного сына и брата. Потеря Василия для каждого из нас есть призыв к священной мести над врагом, принесшим нашему народу столько скорьби и тяжелых испытаний.

Уважающий Вас – брат Василия
Николай Ухань.

г. Москва 167.
ВВА. ФЭСО.
5 к. "А".

Страшні слова, коли вони мовчать,
Коли не знаєш, з чого їх почать.
Хтось ними плакав, мучився, болів,
Із них почав і ними ж і завершив.
Л. Костенко. [1, с. 218]

ЧИТАЮЧИ Й ПЕРЕЧИТУЮЧИ

Читаючи й перечитуючи все, що було написано Миколою Михайловичем, я бачу, я відчуваю, я знаю з яким хвилюванням писано цього листа командиру. Про це свідчить багато чого. Це крик душі. Лист написаний без попередньої підготовки чи перепису. Про це свідчить хоча б наявність крапки (когда это случилось.), а потім після неї маленьке "и", що не є притаманним для нього, для його стилю. В його листах, документах – жодної помилки, чи то лексичної, чи орфографічної!

І як прикро, коли укладач, знані письменники і не дуже, пишучи про Василя Михайловича та його бойове життя, перекладають українською текст листа командиру, вільно, за своїм розсудом вносять в нього зміни (суттєві чи ні – це вже інша справа). Через це зникають, частково, дух, душа і напруження цього листа. Взяти хоча б словосполучення "борьбе (у) с врагом" у М.М. воно повторюється тричі! В перекладі [4,5] – тільки один раз. Це вже сучасне бачення подій, а не подих тих днів війни, того відчуття, яке так хвилювало М.М.!

Далі, ще гірше. Не знаю, як це так сталося, що у різних авторів, а саме, у Івана Дзюби (Розділ – Ровесник усіх п’ятирічок), та Д. Іваненко (А солдат воює..) тексти в [4] і [5] практично ідентичні. В солдатських спогадах Василя Уханя в книжці [3], яку моїй сім’ї подарував у 1986 році Василь Михайлович, теж допущені "вольності" перекладу та принципові неточності в ньому. Наприклад, лист командиру датований 28.10.44. Написано чітко, без підчисток. То чи ж держали вищеназвані цього листа в руках? Бо скрізь, всі як один, пишуть іншу дату, 20.Х.1944 р. Для тих часів кожен день, кожна година була дуже важлива.

Щоб автора не звинувачували в упередженості, нижче приводяться ксерокопії першої (угорі) та другої сторінок цього листа.

На другій сторінці, внизу, ліворуч і праворуч, синіми чорнилами (текст листа – чорними) російською мовою (мабуть уперше і востаннє в листуванні братів) – відгук Василя Михайловича, - живого й здорового, і „чорт мене побери!” (див. далі).

P.S. Лист командиру написаний на такому ж папері, що і лист Василю Мих. від 15.10.44. Сімейний архів. Г.М. Ухань.

ВАСЯ КОЛЕ. Бабы виноваты

Відгук Василя Михайловича на лист Миколи командиру (без дати):

Дорогой, Коля!

„Что это вы все так рано похоронили меня и уже о могилке расспрашиваете? Да я же жив, жив, чорт меня побери, сижу и пишу тебе, дорогой мой Коля. Просто путаница какая-то получилась и только.

Действительно за эту самую д. Яченки у нас бой был крепкий, кое-кто остался там. . . , а меня вынесло невредимым. Это все напутала Анастасия Алексейчик. Ох, эти бабы! Вечно наврут, перепутают и в сторону уйдут, а матери да отцу слезы проливай. Успокойся! Жму руку Вася.”

На лівому полі цього листа рукою В.М. написано ще таке:

"Да, получил это самое письмо мой командир и говорит: "Это что же, выходит, что родным не пишите?" Ну, тут я ему как мог объяснил: "Ошибка, бабы виноваты".

"Ну, раз Вы живы, то (сами) отвечайте, скорей поверят".

- Есть, отвечать". – говорю.

Отдал он мне это твое письмо, которое у меня чуть было слезу не вышибло, вот я его и "дополняю".

Приписка на правому полі:

"*А домой ответ я послал раньше. Самой собой написал этой Алексейчик. Откуда такая ересь? Уж я ей задам!"* (но она-то поступила как надо).

P.S. Виділене в круглих дужках написано іншим чорнилом і другим почерком.

А сталося ось що.

Василь Ухань. СПОГАДИ – 3

Коли вже фронт відкотився на захід (ми вже були на землях Польщі), селяни села Яченка, збираючи жито, знайшли біля згорілого танка мій блокнотик, де була записана адреса мого старшого брата Миколи. Жителька цього села А.Г. Алексейчик листом сповістила його, "что Ваш брат Василий Мих. погиб в д. Яченка 3/7 44 г. . . . " погиб совместно со своим танком".

Якби таке сталося насправді, то з нашої сім’ї загинув би вже третій.

. . . Попереду були ще тяжкі бої за визволення Польщі. Далі було форсування Одеру. . . 16 квітня 1945 року рано вранці розпочалася Берлінська операція наших військ. Пішов у наступ наш окремий Бобруйський танковий корпус. Ворог люто огризався. Гинули бойові друзі. 24 квітня в районі каналу Берлін – Шпандауер – Шіффартс мене було тяжко поранено.

День Перемоги зустрів у госпіталі в Ландсбергу.

ВАСИЛИЙ СУСЛОВУ. Решил обратиться

Москва, ЦК КПСС, т. Суслову М.А.
(Копия, оригинал отослан 03.05.75 г.).

Здравствуйте, уважаемый Михаил Андреевич!

Пишет Вам из Киева Ухань Василий Михайлович. Мне 63 года. Был ударником первых пятилеток – на строительстве Харьковского тракторного, Краматорского машиностроительного и других заводов. Срочная служба в армии, рабфак, I-й курс Харьковского госуниверситета. Война. Воевал танкистом. После обороны Кавказа – Курская битва, освобождение Белоруссии, Польши. Закончил войну в Берлине. Трижды ранен, награжден 3 орденами и многими медалями. Уволен в запас в звании майор. 21 год работаю на Киевском авиазаводе сварщиком. Но не во мне дело, сообщаю о себе, чтобы знать, кто пишет.

Как коммунист, решил обратиться к Вам по некоторым вопросам.

1. Считаю устаревшим текст Гимна Советского Союза. Старый текст не отменен, но его и не исполняют пением. Дети, ученики не заучивают его напамять. Следовательно, необходим новый текст Гимна, который отражал бы нашу мирную политику, наш мирный труд, наши высокие идеалы - построение коммунистического общества. Но и призывал бы крепить мощь нашей Родины.

2. Как-то раскрыл "Очерки истории Коммунистической партии Украины", гл. 15, стр. 499 (изд. 1964 г. института истории партии ЦК КП Украины, филиал института Марксизма-Ленинизма при ЦК КПСС). Там такие строки: "Одной из решающих причин неудачи Советского Союза в начале войны был недопустимый просчет Сталина в оценке военно-стратегической обстановки, сложившейся накануне войны. Располагая достоверными данными о подготовке нападения фашистской Германии на СССР, Сталин недооценил эту опасность и не принял надлежащих мер для отпора агрессору. Отсутствие у Сталина бдительности в отношении фашизма, его упрямство влекли за собой ошибочные действия".

Очевидно, такая характеристика деятельности И.В. Сталина в начальный период войны – результат оценки его деятельности XXII съездом партии. Но дело в том, что и теперь суждения по этому вопросу все еще противоречивы, например, в книгах, в мемуарной литературе даже начальный период деятельности И.В. Сталина показан по-иному. То же самое и в кинофильмах. Имею в виду последний десяток лет.

Очевидно, по вопросу деятельности И.В. Сталина в период предвоенный и начала войны следовало бы высказать определенную точку зрения, т.е. с "высоты" 30-летия Победы, и, мне кажется, наиболее удобным это сделать будет в речи в канун празднования 30-летия нашей Победы в Великой Отечественной войне на торжественном заседании.

3. Вношу предложение: Совету Министров принять Постановление об освобождении от уплаты подоходного налога начиная с мая 1975 г. ветеранов войны и труда, работающих после своего пенсионного возраста.

4. Издать Указ об амнистии, касающийся ветеранов войны и труда при условии, что ими не совершены особо тяжкие преступления, а, возможно, с такой же формулировкой амнистировать полностью или частично и детей ветеранов войны до 25 летнего возраста.

3.V.75. (Подпись Ухань В.М.)

Дополнение к письму М.А. Суслову. На левом поле вдоль листа формата А4 рукой В.М. Ухань написано:

"Прошло какое-то время. Мне позвонили, чтобы я пришел в партком завода. Состоялся разговор с секретарем В.С. Задорожным по существу письма. Из Москвы дали об этом знать".

P.S. Автора-составителя к письму В.М. Ухань.

1. В упоминаемом тексте Гимна Советского Союза были, в частности, и такие строки:

„Нас вырастил Сталин на верность народу,
На труд и на подвиги нас вдохновил”

2. В [8] есть сведения о присвоении И.В. Сталину звания Героя Социалистического Труда (1939) и вручении ему золотой медали "Серп и Молот" – знак особого отличия за № 1 [8, с. 33] и о награждении орденом "Победа" Маршалов Советского Союза Жукова Г.К. – орден "Победа" за № 1, Василевского А.М. – за № 2 и Генералисимуса Советского Союза Сталина И.В.

Сталин И.В., Жуков Г.К. и Василевский А.М. орденом "Победа" были награждены дважды [8, с. 44]. В то же время, о награждении И.В. Сталина 3 орденами Ленина, 3-мя орденами "Красное Знамя" в [8] сведений нет.

3. Указом Президиума Верховного Совета СССР от 10 сентября 1947 г. отменены с 1-го января 1948 г.:

а) денежные выплаты по орденам и медалям СССР;

б) право бесплатного проезда награжденных орденами СССР по железнодорожным и водным путям сообщения;

в) право бесплатного проезда награжденных . . . в трамвае во всех городах СССР;

г) льготный порядок оплаты занимаемой награжденными орденами жилой площади в домах местных Советов [там же, с. 18].

До издания этого Указа награжденным медалями СССР выплачивалось за счет государства: по медалям "За отвагу", "За трудовую доблесть", по медали Ушакова – 10 руб. в месяц; по медалям "За боевые заслуги", "За трудовое отличие", по медали Нахимова – 5 руб. в месяц.

4. Медаль "Ветеран труда" была учреждена в СССР 18 января 1974 г. (в числе награжденных 17 апреля 1989 г. – и автор эти строк).

БРАТ СЕРЖИК

(Із автобіографії М.М. Ухань)

Брат Ухань Сергей Михайлович, род. 1917 г. в с. Скоробагатьках Лохвицького р-на Полтавской области. Украинец. Происхождение – крестьянин, по соцположению – служащий, преподаватель химтехникума при Лохвицком спиртзаводе. Беспартийный. Образование – общее высшее. Под судом и следствием не был.

После окончания семилетки в 1933 году, на Харьковском тракторном заводе, окончил ФЗУ. После окончания Вечернего рабфака в 1936 году, поступил на химический факультет Харьковского государственного университета, который и окончил в 1941 году, получив специальность химика.

После окончания университета в 1941 году, в июле месяце был призван в Армию. Прошел краткосрочные курсы химиков по боеприпасам при Московской Арт. Академии и продолжал службу в Артчастях. После разгрома гитлеровцев, в 1946 году демобилизован по состоянию здоровья (потеря зрения на 80%).

Ну, що здавалося, слова?!
Слова та голос, більш нічого! . .
А серце б'ється, ожива,
Як їх почує.
Т.Г. Шевченко [2, с.12]

МИКОЛИН ГОЛОС

Военные годы, сложные годы. Но и в этих суровых условиях почта работала четко, хотя из-за частой смены адресатов письма доходили по назначению не скоро. Был момент в жизни братьев Ухань, когда они потеряли друг друга.

Рассказывает Галина Николаевна, племянница Сергея Михайловича.

Дядя Сережа очень переживал, что нет писем. От моего папы ничего не было. О дяде Васе – пришло письмо учительницы с села Яченки, в котором сообщалось, что Василий Ухань погиб в бою за их село. И дядя Сережа понял, что он остался один. Один из пяти остался. Он настолько переживал, что ему казалось временами, что он слышит их голоса, слышит, как они поют (они часто пели раньше, когда собирались вместе). Такая тоска, что пережить это было очень трудно. Спасала только работа.

Случилось так, что дяде Сереже пришлось участвовать в разработке новых видов боеприпасов. И его послали на Урал курировать их производство. Это было зимой, очень холодной, температура за -40 ^{0}С. Слышимость в таких условиях – сверхдальняя. В один из таких морозных дней он шел по улице в г. Свердловске. Чувствовал себя очень одиноко. *„И вдруг я явственно слышу голос Коли. Слышу, что поет твой отец. Я – говорит – остановился и решил, что сошел с ума. Слышу Колин голос – он поет. И на этот голос я пошел, прямиком, через какие-то дворы, пока не уперся в высокую кирпичную стену. Оттуда голос звучал совершенно ясно и очень громко. Пытался влезть не стену. Не вышло. Начал складывать ледяные глыбы. Получилось. Влез на забор, сел на него верхом. Вижу каре курсантов с голубыми петлицами и Колю, - стоит и поет! Пытаюсь позвать, и не могу. Только "Ко...", "Ко...". Мне казалось, что я так громко зову, а на самом деле – это был лишь шепот. И наступила тишина. Такая тишина. И по губам вижу, что брат говорит „Сержик". Но это только по губам, на самом деле он то же ничего не мог сказать.*

И тишина такая. И вдруг кто-то из курсантов кричит: „Ребята! Николай брата нашел!”.

И все, не ожидая приказа, в рассыпную, кинулись, стащили меня с забора и начали нас качать.

Представляешь, Галя! Среди огромной войны, среди огромной страны, по голосу, по песне, в каком-то Свердловске, на Урале, Бог знает где, я нашел твоего отца. И я понял, что я снова не один.”

Вот такая, скажите Вы, неправдоподобная история. Впрочем, таких историй во время войны было очень много. Историй грустных, радостных и печальных. Историй с хорошим концом и без (продолжение следует ...).

Треба дуже любити дівчину,
Щоб не женитись на ній!

ВОНА СКАЗАЛА - ТАК

18.04.45 р.

Добрий день, дорогий брате, Сержик!

Одержав я твого листа, стало соромно. Невже і я вже скотився вниз по похилій, під откос, перестав бути вірний собі? Негарно стало, брате дорогий мій. Сів сьогодні оце за листи, напишу декілька іх: додому, тобі, може Тоні. Чому може? Якось боляче і соромно писати листа людині, яка покладала деякі надії на скоре родинне життя, на скору поміч, а вийшло так, що хоч на розрив іди.

Знаєш, Сержик, можливо де в чім і я винен, але вважаю, що совість моя чиста. Наші стосунки були дружні і такими й залишались до цього часу. Правда, я жодного разу не обмовився їй, що я її кохаю, що я її люблю, бо я ж не хотів обманювати її, грати на почуттях дівчини. Від неї теж жодного слова про кохання не одержав. Коли був у Сумах – (17.12.44 – див. Дещо зі щоденника Миколи) – я теж не говорив, що кохаю її, а також, не чув цього і від неї. Коли проводила вона мене до станції, я замітив, що не дурно було б, аби в .житті боротись разом. Вона сказала: "Так".

Лише один натяк мій оцей і перехід на "ти" – був переходом на більше дружні відносини.

Сержик! Я зараз над цим питанням думаю багато. Логічно було б, аби було все гаразд у мене, ставити крапку над холостяцьким життям, брати її сюди і заводить родину. Так я і мріяв, доки не знав, що то за штука "Авіація". Тепер, брате мій, я узнаю її. Зважую свої сили, стан здоров’я. Стою у роздумі, приходжу до дуже гострих, противорічивих висновків.

1. Женитись мені тут не можна. Я ж бо на особливому счету тут, дякуючи "дєдушці – бабушці". Впевнений, що скоро кудись перекинуть, і впевнений, що кудись на схід. Добра там не ждати.

2. Здоров’я зараз у мене підупало. Підтоптався я. Прокляті нирки дошкуляють. Напевне доведеться оперуватись. Ліву нирку мабуть доведеться вийняти. З пухирем теж непорядок. Одним словом на "дієті" сім’ю розводити не має бажання.

3. Т. дівчина молода, порівняно зі мною. Чи не зіпсує їй таке життя? Тут я непевний, брате. Шкода її. Буде мучиться із-за мене. Хіба ж до цього вона ждала досі, вичікувала?

4. А вона варта того, щоб бути в нашій родині. Проста, незбалувана, чесна, культурна. Гарна людина. За інших умов – Що ще треба?

5. Брате! Не мені говорить тобі про це. Ти Т. знаєш в десять раз краще за мене, тебе ж вона теж краще знає, ніж мене. Про тебе у неї гарні спогади, а крім того і почуття до тебе здається мені – ті ж, що і до мене.

6. Враховуй і те, що у неї кваліфікація хіміка, тобто та ж, що і у тебе. В житті, брате, це багато значить.

Виходить, дорогий Сержик, що мені потрібно перекласти ручку в твої руки. Я впевнений, що ти зумієш бути гарним батьком, а вона доброю, взірцевою матір'ю. Останнє для тебе ясно, брате.

А кінчать тобі з холостяцьким життям треба і негайно. Попадати тобі у моє становище аж ніяк не можна: Буде велика помилка, брате.

Брате, від щирого серця пишу тобі і не хотів би, щоб хто подумав щось погане. Але я вже остаточно впевнився, що мені інакше поступати не можна. Залишається небагато тягти лямку життя (адже ж уже 35!), та не хочеться, щоб упрягти в неї іще кого-небудь, тим більше людину, яку я вважаю за кращу від усіх, усіх інших дівчат. А характер мій тобі відомо: я скоро себе доконаю, доконаю для неї ж, бо інакше я не можу. Це врешті зробить її нещасливою.

Та й привичка відіграє велику роль: звик до холостяцького замкнутого життя, і порушувати його у моєму положенні аж ніяк не обіцяє чого-небуть хорошого. Та й лікуватись потрібно. Потрібно буде роз'їзджати, працювати лише на ліки, а хіба це обіцяє що-небудь хороше, брате? Обміркуй, оціни, зваж усе і катай їй листа, або ж бери відпустку і в'яжи вузли.

У мене ж буде втіха – Саша. Роботи і жити є для кого. Є старенькі . . . Це вирішив твердо, брате мій.

Ну, а що пише Вася? Де він? Я не одержав жодного листа від нього. Чи жив-здоров він? Як хочеться побачитись із ним. Скучив я за ним, брате!

У нас негарне робиться. Льотчики б'ються, гроблять машини, стріляються. Аж дивно, до чого може дійти людина у нашому ЗАПі (Запасному Авіаційному Полку).

А як з огородом, брате, чи садиш? Сади, обов'язково сади. Додому я надіслав 900 р. днів із 4 тому (14.04). Т. Надіслав 1000 р. учора, по телеграфу. Ти ж їй пиши. Обов'язково пиши. Я їй тоже напишу. Напишу, що нездоров, постепенно увиду в курс справ.

Ну, любий Сержик, пиши. Обіймаю тебе міцно. Цілую тебе брате. Бажаю здоров'я – брат Коля.

То все таки між вами жив,
То може де-що і осталось.
1847. *Т. Шевченко*

ДЕЩО ЗІ ЩОДЕННИКА МИКОЛИ
(З 1-го січня по 31 квітня 1945 р.)

Спогади. 1.1.45. /Днювальний/.

26.06.44. Захищав диплом. Захистив (ВПА ім. Жуковського, - тут і далі в круглих дужках коментар автора).

Виїхав у відпустку в Скор-ки (Скоробагатьки). Погостив дуже гарно. Головне те, що всі були живі, хоч і не зовсім здорові. Пробув дома від неділі 5.12.44 р. до 15.12.44.

17.12.44 був у Сумах. Пробув там з 11 год. дня до 7 годин вечора. Бачився з Тонею. Эх, що то за час був ! Мені здається, що в Сумах я оставив частину себе і зараз відчуваю незнане ще ніколи мною тяготіння до „чужих" людей! Така судьба усіх закоханих...

28.12.44. Одержав диплом. (ВПА, № 759583 від 25.11.1944. Реєстраційний №793).

30.12.44. Познайомився з чоловіком Ніни, Тоніної сестрички. Хлопець толковий, головне тверезий. Зобов'язання Тоні і мої. Ніна вже „устроїна", а Тоня іще ні. Невже і Тоня такої думки? Эх, доля жіноча, доля непевна.

(г. Сумы, ул. Ковалевская 2. Игорь Игнатьевич Чернявский).

3.1.45. Был в бюро потерь. Снова подал в розыск заявление о Васе, Пете. (Ст.Парк Культуры и отдыха). Осмотрел переход станции Свердлова на Охотный ряд, сооруженный в годы ВОВ. Хорош!

6.02.45. Прибыл в свой полк 16-й возле ст. Синицыно. Условия – ух, тощие!

9.2.45. Получил техн. обмундирование – куртку, брюки (ватные), валенок и рук.(рукавиц) – нет. С 6.2.45 г. мой адрес п/п 30061 (А).

Почему нет писем от родных, Тони? Что с ними?

10.03.45. На март месяц имеем: ЯК-1(6 штук), ЯК-7 (6 штук), ЯК-3 (2 шт.), УТ-2 (2 шт.), У-2 (1 шт.), всего 17 самолетов.

12.03.45. Получил письма от Сержа и от Тони. Чому так гидко листи ходять? Чому Тоня не одержує моїх листів? А від Васі немає листів. Що трапилось? Що з тобою, брате дорогий?

(Без дати, приблизно до 10 квітня 1945 року).

1. Застрелился л-т Комоций (?) Ваня. Застрелился в нашей землянке. Запугали парня, а он смалодушничал. Поддался. Рана сквозная, в висок. Записка в кармане. Погоны снял. Но посадил ЯК-3. № 10 – хороню, матерюсь, хотя и без…
2. Расшибся летчик в 3-й АЭ. Сгорел.
3. Застрелился ст. сержант, нач. аккумул. станции.

13-14/04 (45). Караул. Письма пишу. Марфуше, Сержу, Васе, Севе (Сева: Всеволод Мисюра).

23.04.45. В карауле. Дождь.

Вчера отпечатаны фото специалистов. Заберу сегодня, раздам ребятам.

В воздухе - Европы – нечисто. Поляки в Лондоне провоцируют войну СССР с англичанами. Безумцы! Американские мошенники также „балуют". Боятся за свои

кошельки и банкротства на в/промышленности, развитой непомерно. Безработица – вот что угрожает им. Турция также тянется к медвежьему ушку. Югославия – герой! Слава ей, поборнице за свободу и независимость своего народа.

Вчера получил письмо из дома и от Безверхого из ХДУ (Безверхий Василий Дмитриевич, кафедра физики твердого тела). Мама догадуються, що я женитись збираюсь. Який би я був щасливий, аби це було так!

Кінець записної книжки. За обкладинкою цієї книжки автором було знайдено два документа, текст яких надається:

1. Пригласительный билет.

2. «Командование факультета электроспецоборудования ВВА Красной Армии приглашает Вас принять участие в товарищеском ужине, посвященном выпуску инженеров ВВС Красной Армии. Ужин состоится 23 декабря 1944 г. в столовой № 40, корпус «Д», в 22 час.00 мин. Стол № 5.

ВИБІР ТАКИ Є

02.05.45.

Дорогий брат, Сержик!

Вітаю тебе з днем весняного свята з Першим Травнем!

Бажаю здоров'я, гарного успіху в роботі, а також щастя в особистому житті! Будь щасливий, брате!

Одержав я листа твого від 14.04. Спасибі, дорогий Серж! Бач, тепер вже я пишу частіше. Уже трохи оговтався на роботі, увійшов в курс справ, ознайомився з дечим, про що мав лише приблизне уявлення. Працюю, одним словом. Про розпорядок дня я писав тобі – з 4-х год. ранку до 8-10 г. вечора. Весь день на аеродромі. Свіже повітря, оздоровлює тіло, особливо апетіти. "Рубаю" в столовій, що тільки удається. Та й то не можу себе задовольнити; відчуваю, що багато дечого ще не вистачає до норми.

Весна тут – вітряна, ненормально суха; жодного дощику іще не було. Боюсь, що буде засуха. Города іще не брав; щось ніяк не упорядкую з насінням. Але ж думаю взяти, щоб хоч картошки посадити.

Оце на днях вперше за 5 місяців одержав два листи від Васі. Він писав, що буде під Штетіном, а зараз на Берлінському напрямку. Працює нач. штаба танкового

батальйону. Додому він надіслав декілька посилок, але сповіщань про одержання їх іще немає. Пиши старенькому – нехай узнає, чи не має їх на пошті. Там дещо є цінне.

Старенькі залишились самі. Жаль матусю! Нікому і води подать бабусі, розлитілись орли по білу світу, гніздечко своє оставили напризволяще.

Сержик дорогий! От би тобі на завод! Чому не так, брате! Тоню б до себе і дай бог щастя! Ех, мундир офіцера. . . ; пристегнув він нас до паршивої казарми, а дома старі сохнуть, та так, не дай бог і душу віддадуть, самотні, осиротілі.

Сержик, я вже писав тобі про те, що мені буде краще вже не питаться устрявати в родинне життя. Щось здоров'я не теє, та й жаль дівчину губити, адже ж мені то буде тяжко бачити коло себе її з сльозами, у смутку. Я ж мушу лікуватись. Тільки війні кінець – двину по курортам, то може і без операції обійдеться. Погано коли нирки не здорові. Дуже негарно. Воно й на настрої відбивається.

Я вже писав Тоні, що трохи заслаб; не знаю, як вона бідна буде реагувати. Але ж вибір їй – такий багатий; кожен із вас, чи ти, брате, чи Вася, зробить її щасливою. Я б радив тобі, брате, писати їй частіше і в'язати вузли. Головне ж не роби моєї помилки, брате, бо тоді хоч і здоровий будеш, не легко буде одружитись.

Майські дні провожу в ліжку. З нетерпінням жду радісних вістей з фронту – кінця війни, щоб упевнитись, що Вася залишився ЖИВИЙ.

Ех, як бить! Дорогий скарб нашої родини наш Вася! Це той фокус, який неотступно притягує мою увагу. Хоча б живий остався!

Сержик, бери відпустку, катай додому, заїжджай до Т. Підіймай її дух, нехай не в'яне дівчина. Але ж не винна вона ні в чім. Та й гідна вона кращого з людей у друзі: у всіх відношеннях гідна.

Пиши ж поки до мені. Можливо, що скоро потирять наш полк на схід, тоді з листуванням буде гірше.

Сержик! А як ти з огородом? Чи посадив? Сади, обов'язково сади. Це, ти сам знаєш, дуже корисне міроприємство.

Ну, дорогий, будь здоров. Цього не забувай ніколи. Ну, бувай же щасливий. Сповісти адрес Шури. Я їй буду допомагати, писать буду листи, підтримувати дух. Ну, кінчаю. Міцно обіймаю тебе брате, цілую, - брат Коля.

МИ САМИ З ВУСАМИ

Дорогий Сержик!

Одержав я сьогодні листа твого від 10.5.45. Дякую. Хороше діло, брате, що "Ми самі з вусами", але ж навіщо так гостро? Хто ж хоче женити когось без згоди тепер? Чи не думаєш, брате, що я думаю тебе женити без згоди твоєї на Т,? Оце так дожив я. Аж гірко якось; не хочеться вірити, що мене Сержик так криво розуміє. Я й словом не обізвався про тебе Т. Та чи вправі я це робити? Я знаю, що ні: тому й не робив цього. А й робити це було б безумно.

Не буду згадувати про Т. жодним словом; не хочу, щоб це було тобі недоречністю чи прикрістю.

Про себе. Живу, як і раніше, одинокий. Пишу всім рідним, знайомим. У декого клянчу книги, бо тут їх не достанеш, а кудись їхати не можна; книги ж заміняють мені товариша, а часто і душу відвожу над книгою

З дому пишуть, спасибі, частенько. Шура от не пише. Напевне сердиться на мене. (Шура – дружина Петра).

Від Васі листа одержав з місяць тому. Чи не трапилось чого поганого з нашим братом? Боюсь за нього, хвилююсь. Т. пише рідко. Сердиться напевно. Ну, та я тут мало винний.

Хвороба моя триває, нирки поболюють. Колись доведеться взятись за себе досить серйозно. Малярія поки що пройшла.

Апетит – разючий, а це добра ознака – аби зміг задовольнити його. Додому хочу вирватись на Спаса. Хоч що, а ти теж плануй так, щоб натоді бути дома. Пишу так і Васі, і Марфуші.

Город, картоплю, таки хочу посадити. Без цього буду голодувати осінь і зиму. Якщо не перекинуть мене кудись на друге місце.

Як би перекинули на Україну, нічого б кращого і не бажав би, а то тут такий паршивий клімат, що аж сум бере.

Роботи багато. Виморююсь.

Сержик! Твоє бажання попасти додому – хороше. Здійснюй! Я буду дуже радий цьому. Брате, буду допомогать чим тільки зможу.

Передавай вітання рідним і від мене. Я їм пишу і сам частенько. Пиши і ти. Марфуша пише, що скучає за домом. Та й законно. Писати ж їй треба частіше.

Ну, гордий брат мій, щасти тобі доле! Будь здоровий!

Обіймаю тебе міцно – твій брат – Коля.

Вася писав, що додому направив 5 посилок. Будеш може раніше дома – потурбуйся, щоб їх не обкрадали поштарі. Це між іншим. Коля.

АПОФЕОЗ ВІЙНИ

20.05.45.

Дорогий брат Сержик, здравствуй!

Вітаю тебе ще раз з перемогою! Побажаємо ж тепер, щоб мир був сталим, міцним, довговічним!

От воно що получилось із замашки Гітлера підкорити Європу, із намагання розгромити СССР.

Гори руїн, мільйони трупів, мільйони калік, сиріт, ріки крові, сліз; невимовно велике горе посіло в мільйони родин, і буде довго-довго отруювати життя тих, хто іще залишився в живих.

Сиріти – діти і дружини іще довго виглядатимуть тата з війни; довго ще матері поневолі будуть обманювати діток-сиріток, говорячи їм: "Цитьте, не плачте; ось скоро тато приїде, повернеться з війни чи полону; приїде, приїде тато, привезе гостинця". . . – а сама ковтатиме сльози вдови – матері -= солдатки.

Ще довго вовки та собаки будуть волочити кінцевості батьків, братів по зарослях, болотах, байраках. Згадаєш оце, заболить серце, стане гірко, гірко. Те що маємо – той "апофеоз війни" 1941-1945 року – не зможе зобразити кість ніодного художника, не зможе у всій глибині і разючій різноманітності лиха зобразити перо письменника і поета. Лише той факт, що великі іще труднощі доведеться переборювати у ближчі роки, може трохи відводити увагу людей від зосередження ума на цьому лиху. Не хотів би і думать про нього, але думається мимоволі.

Сержик! Невже ти тоже не маєш адреси Шури? Я ж прохав тебе декілька разів надіслати мені її адресу, а ти цього досі не зробив. Забуваєш брате, що і я ж повинен допомагати сироті. Та лише учора мені папа надіслав листа, де мимохіть вказав її адресу. Тепер і я буду писать їй. Там же Сашенька Петрівна – (дочка Шури і Петра, авт.) – наша племінничка. Треба їй допомагати, це мій обов’язок.

Сержик! Я тобі уже писав, що з Т. у мене справи погіршуються. Це головним чином тому, що писати я став рідше, а вона – теж. Матеріально я їх допомагаю. Дещо з грошей надіслав до 1-го Травня. Але ж непевність майбутніх стосунків стала для мене фактом. Взяти її сюди я не можу, жити тут ніде, робити їй тут по спеціальності не знайдеш; це одне. Друге те, що із здоров'ям у мене непорядок: нирки підводять, потрібують ліків. Це – головне. Заводити сім'ю у такому стані вважаю безцільним, нерозумним. Цим я зіпсую її життя, не зможу забезпечити того хорошого домашнього очага, на який вона має таке право, який вона заслужила. По-третє, я її шаную так щиро, що мати її коло себе нещасливою – не зможу. Продовжувати ж таке відірване аскетичне життя, яке вона вела досі, далі, - для неї буде важко. Та й справді: з фронту будуть приходити хлопці, і їй самій буде важко устоять проти того, щоб не зробить інший вибір.

Брате мій! Я вже писав тобі і ще раз пишу: не закривай очей на ту політику, яку я вчинив, додержавши себе до цього віку холостяком. Їдь у Суми і продовжуй раніше розпочате діло. Я вважаю і твердо вірю, що до тебе почуття у Т. більш теплі, ніж до мене; а ти знаєш, що яка б дівчина уперта не була, але їй родинне хороше життя – фокус цього світу. Я ж упевнений, що ти таке життя зможеш їх забезпечити.

Дій брате! Я вже перетворююсь на старе корито, для якого потрібний лише жестяник – лікар, що відремонтувати корито і ще деякий час не викидати його на смітник. Такі справи, брате.

З нетерпінням чекаю листа від Васі. Що з ним? Чи хоч живий залишився після Берлінського побоїща? А він писав з під Штетіна, що направляється на південь, на Берлін. Моє бажання – пожати його бойову руку – це завітне бажання. Не можу уявити, як він виглядить зараз, як змінився після Полтави, де востаннє я тиснув йому руку. Серж! Умовимося злетітись на Спаса! Хоч що, а розраховуй так з відпусткою, щоб на Спаса додому злетітись нам, хто іще залишився в живих. Те ж пиши і Васі і Марфуші, Васі Миф. (Первому - Мефодійовичу – чоловікові Марфи). Потрібно щоб і Сашенька побула тоді у нас. Я взагалі тієї думки, щоб Сашенька переїхала до нас на груші, на молоко. Вона ж іще не знає бабушки, дідуся! Та й з харчами їй у нас буде краще. Поправиться дівчинка. Обміркуй це і ти. А чи посадив огород? Як живеш? Як здоров'я, робота. У нас іще холодно. Города я іще на садив. На днях посаджу картошку, може гарбузи, пшеничка не вистигає

Сьогодні – перший вихідний день, а то все робили без вихідних. Трохи відпочив. Ну, дорогий брате, будь здоровий! Пиши! Живи і працюй на щастя собі і всім. Бережи себе – цього не забувай. Міцно обіймаю тебе. Цілую - твій брат Коля.

Батько і мати –
два сонця гарячі...

БАТЬКО І МАТИ

(Із автобіографії М.М. Ухань)

„Мой отец – Ухань Михаил Никифорович, родился в 1883 году 20 сентября в с. Скоробогатьки Лохвицкого района Полтавской области. Украинец. По происхождению – крестьянин. По соцположению – крестьянин - колхозник, член артели "Червона перемога". Под судом и следствием не был. Беспартийный. С малых лет и по настоящее время основное занятие отца - земледелие. Кроме земледелия отец работал плотником, столяром, был пчеловодом, счетоводом в сельской кооперации и колхозе.

Будучи глубоко религиозным, несмотря на трехклассное свое образование, детально изучил церковное дело: руководил церковным и сельским хором, замещал дьякона и не порывая с основной работой в колхозе, временами выполнял церковные обряды. Окончательно оставил церковное дело в 1947 году.

На оккупированной территории был с 1941 по 1943 гг., не покидая своего села Скоробагатьки. С немцами не сотрудничал, не пользовался доверием оккупантов, ибо все его сыновья (пять человек) и зять были в рядах Советской Армии.

Мать моя – Ухань Феодосия Никифоровна, - рождения 1881 года, уроженка с. Скоробагатьки Лохвицкого района Полтавской области. По происхождению – крестьянка, по соцположению колхозница – домохозяйка. Образование низшее, окончила церковно-приходскую школу в с. Скоробогатьки. Беспартийная. Всю свою трудовую деятельность провела в работах по сельскому хозяйству и по уходу за семьей, довольно многочисленной. Родила десять детей, из них четверо братьев умерли в разное время, не достигнув десятилетнего возраста: двое умерли от истощения в голодовку 1921 года, третий и четвертый – раньше, в 1916 и 1917 годах от дифтерита.”

Еще двое сыновей не вернулись с войны 1941-1945 гг. (прим. авт.). Накануне этой войны, когда в воздухе уже вовсю чувствовалось приближение грозы, отец, Михаил Никифорович, написал письмо своим сыновьям в Харьков, где были и такие строки: "Влада буває різною, а Вітчизна одна. Сини мої, ось вам мій наказ – ідіть, воюйте, захищайте її".

Їх було п’ятеро рідних братів, і всі воювали. З війни не повернулися Петро й Іван. Загинули і двоюрідні – Степан і Митрофан.

В Скоробагатьках (тепер – село Гаївщина) на сільському майдані стоїть обеліск тим, хто пішов і хто не повернувся з війни. Майже половина його – прізвища УХАНЬ... На кладовищі Василь Михайлович установив на могилах батька і матері фігурні хрести з дошками з білого мармуру. На ограді – такі ж дошки з фотографіями всіх рідних і племінників (Демидовичів), які загинули в роки Вітчизняної.

ЧЕСТЬ ПОГИБШИМ И СЛАВА ГЕРОЯМ,

ДАВШИМ РОДИНЕ ЖИЗНЬ И ВЕСНУ!

МЫ – ЖИВЫЕ И МЕРТВЫЕ – СТРОИМ

НАШУ ПРАВДУ И НАШУ СТРАНУ.

(Закария Муфди, автор
национального гимна Алжира)

Нема вже й Миколи Михайловича, нема вже й тих, хто проводжав його в останнє: його друзів – Костіна Володимира Миколайовича, Місюри Всеволода Олександровича; його братів – Сергія і Василя; його племінниці Сашеньки і її матері Олександри Петрівни; його близьких і тих, хто знав, любив його і його братів – Віктора Михайловича і Світлани Олександрівни. І ще багато, багато інших. Всіх не перерахуєш... Всі вони відійшли у Вічність.

Нема вже й оградки на його могилі, - вирвали, здали на металобрухт!

Але залишилась пам’ять про нього і його братів. Пам’ять, що з’єднує минуле з майбутнім.

"Память о прошлом, чья высокая героика не должна быть забыта в новой жизни, память о будущем, пока оно еще не стало реальностью" [10].

О том будущем, которое оживает в ярких строках поэмы Хамри Бахри:

БУДУЩЕЕ ПРИЛЕТАЕТ, КАК ГОЛУБЬ НА РАССВЕТЕ.

БУДУЩЕЕ – ВСПАХАННАЯ ЗЕМЛЯ,

ТУЧИ, ВЕТЕР ...

(Перевод с франц. Р. Казаковой)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ліна Костенко. Неповторність. Вірші. Поеми. – Київ: Молодь, 1980. – 223 с.

2. Твори Тараса Шевченка. - Львів: Просвіта, 1907. - Т. 2. – 532 с.

3. Василь Ухань. Від Курська до Берліна. В зб. Ми йшли до тебе, Перемого! // Упоряд. А.М. Хорунжий. – К.: Політвидав України, 1984. – Випуск 2. – 1985. – 443 с.

4. Іван Дзюба. Крила для всіх. Вітчизна, 1982, № 11. с. 167-175. / Ровесник усіх п'ятирічок. (173-175) с. Про В.М. Уханя/.

5. Д. Іваненко. А солдат воює // Прапор змагання. – 1981. 18 лютого. Про В.М. Уханя.

6. В. Ухань. Роки нашого зростання // Прапор змагання. – 1979. 18 квітня. Спогади В.М. Уханя про роки перших п'ятирічок.

7. Владимир Коган. Семнадцать рассказов старого физика. – Харьков: НИД "МД", 2002. – 128 с.

8. Колесников Г.А., Рожков А.М. Ордена и медали СССР. – Москва: Воениздат, 1974. – 269 с.

9. Мещеряков В.Ф., Семиноженко В.П., Логвиненко О.С. та ін. Науковці уславили Харківщину. – Харків: Основа, 1999. – 66 с.

10. Из алжирской поэзии XX века/ Пер. с фр. и араб. Сост. Г.Джугашвили. – Москва: Худож. лит., 1984. – 175 с.

Ювілейне
науково-інформаційне видання

Василь Петрович Хижковий

УХАНІВСЬКИЙ КУЛАК

На обкладинці – фото пам’ятника Харківським студбатівцям, встановленого 28 жовтня 1999 року біля будівлі Харківського університету.

Автор висловлює щиру подяку всім, хто сприяв появі цієї книжки, а саме Галині Миколаївні Ухань – за надання безцінних для її сім’ї документів і можливості їх використання, за спілкування та її спогади; співробітникам Харківського університету Бєлан Л.І., Єрмоленко А.І., Жигілій Т.Д., Луценко О.О., Скляру В.В., Ярошенко О.М. – за всебічну допомогу і підтримку; Валійову Б.М. – за зацікавленість, консультації, зауваження і підтримку; Сімоновському Є.В. – фотографу Музею історії університету – за фото пам’ятника Харківським студбатівцям.

Підписано до друку . Формат 60×84/16.Папір офсетний. Друк різографічний.
Ум. друк. арк. Обл. вид. арк. Тираж 100 прим.

61077, м. Харків, пл. Свободи, 4,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
Видавничий центр

Звали його Миколою.

Ліна Костенко [1]

Ухань Микола Михайлович.

Напис на звороті: Личность слушателя ВВА Ухань Николая Михайловича заверяю: ЭБибикова – Зав. делопроизводством отделения кадров ВВА РККА. (Гербовая печать - Военная Воздушная Академия Красной Армии).

Ухань Микола Михайлович.

Перед від'їздом до Красноярську. 1948 рік. Харків: ХВАУЗ.

Ухань Василь Михайлович –
пішов на фронт з ІІ курсу історичного факультету Харківського університету. Воював танкістом – від Курська до Берліна. Пішов у запас в чині майора. Нагороджений трьома орденами та багатьма медалями.

Ухань Микола Михайлович.

Закінчив в 1941 році фізико-математичний факультет Харківського університету. З серпня 1941 року – курсант Воєнно-Повітряної Академії ім. Жуковського. Пішов у запас в чині майора.

Брати Микола та Сергій Ухані.

Сергій Михайлович закінчив в 1941 році хімічний факультет Харківського університету. З червня 1941 року – курсант Московської Артилерійської Академії. Після закінчення війни демобілізований
з втратою зору на 80 %.

Ухань Петро Михайлович.
В червні 1941 року пішов добровольцем на фронт.
Загинув 23 лютого 1942 року.

Ухань Іван Михайлович –
студент Харківського інституту механізації сільського господарства. Загинув в 1941 році (м. Славута)

А посередині Микола.
Ліна Костенко [1, с. 200]

БРАТИ. ДО ТА ПІСЛЯ ВІЙНИ

Уханівський „кулак”.
Нижній ряд: Василь, Микола, Петро. Угорі: Сергій та Іван.
2 травня 1940 року. З нагоди приїзду Петі в Харків.

Василь, Микола та Сергій Ухані. 1958 рік.
БРАТИ ОФІЦЕРИ

Микола та Василь (небо і земля).
23.11.1947 року. м. Мічурінськ.
Напис на звороті: нехай це буде початком систематичних наших побачень і обов'язково в домашньому оточенні. 6.12.47.
Коля.

В День Перемоги. 9 травня 1945 року. П./П. 30061. В шинелі – Микола Ухань. 9 травня - День його народження.
Напис на звороті: Дорогим батькам дарую. Любящий син Ваш Коля.

МИКОЛА – ХУДОЖНИК, МУЗИКАНТ

1951 рік. Напис на звороті: Думаю, что этот снимок даст полное представление об уникальности Н.М.

МИКОЛА КОМАНДИРУ П./П. 152002

Москва. 28. 10. 44.

Уважаемый тов. Командир!

Под Вашим командованием служил и боролся мой брат Ухань Василий Михайлович, лейтенант танкист. За примерную службу, самоотверженную борьбу с врагом Командование представило его к правительственной высокой награде орденом Красного Знамени.

Я горжусь моим братом и выражаю Вам искреннюю благодарность за высокую оценку его работы.

Однако, на днях я получил печальное сообщение о гибели его в борьбе с врагом. Это уже третья жизнь, отданная моей семьей в борьбе с врагом, третий удар, вынести который старикам моим уже невыносимо.

Прошу Вас, тов. Командир, сообщите мне обстоятельства гибели брата, когда это случилось и место, где он похоронен.

Всю глубину горя, постигшего нашу семью, Вы поняли бы, если бы знали, как мы все любили его, всегда прямодушного, в высшей степени честного и самоотверженного сына и брата.

Потеря Василия для каждого из нас есть призыв к священной мести над врагом, принесшим нашему народу столько скорби и тяжелых испытаний.

Уважающий Вас — брат Василия

Николай Ухань.

Москва 167.

ВЗА. ФЭСО.

5к. „А".

Дорогой, Коль!

Что это вы все так рано похоронили меня и уже о могилке расписываете? Да я же жив, жив, чорт меня побери, сижу и пишу тебе, дорогой мой Коль. Просто путаница какая-то получилась и тоже Действительно, за эту самую д. Ячейку у нас бой был крепкое-что остался там. А меня вынесли, нарядили. Это все наши тела [illegible] Алексейчик. Ох, эти бабы! Всего наврут, перепутают [illegible]

Да, получил это самое письмо, мой командир и говорит: „Это тебе же, выходит, мне родился, не пишет?" Ну, тут я ему как мог объяснил. „Пишет мне, бабка, [illegible]" Ну, ты, [illegible] „Вот, [illegible]" — говорит. [illegible] и у меня чуть было [illegible] и дополнило.

А домой ошибся я [illegible] Сам собой [illegible] Алек-

УХАНЬ. ГОНЧАРОВИ

Нижній ряд: Ухань Надія Пантелеймонівна,
Ухань Василь Михайлович,
Ухань (Рябоконь) Олександра Петрівна,
Ухань Сергій Михайлович.
Верхній ряд: Гончарова (Ухань) Вікторія Миколаївна,
Ухань Галина Миколаївна,
Гончаров Віктор Михайлович,
Ухань Лариса Сергіївна
та подруга Сашеньки – Інна.

5.06.1972 р. Харків. Біля могили Миколи.
Його друзі – В.М. Костін, В.О. Місюра
та брат В.М. Ухань.

В.М. Костін, В.О. Місюра та М.М. Ухань закінчили фізмат факультет Харківського державного університету в 1941 році.

В.М. Костін – завідувач кафедри електроніки (1965-1974 рр.) радіофізичного факультету ХДУ

В.О. Місюра – завідувач кафедри космічної радіофізики (1964-1990 рр.) ХДУ, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки (1989 р.).

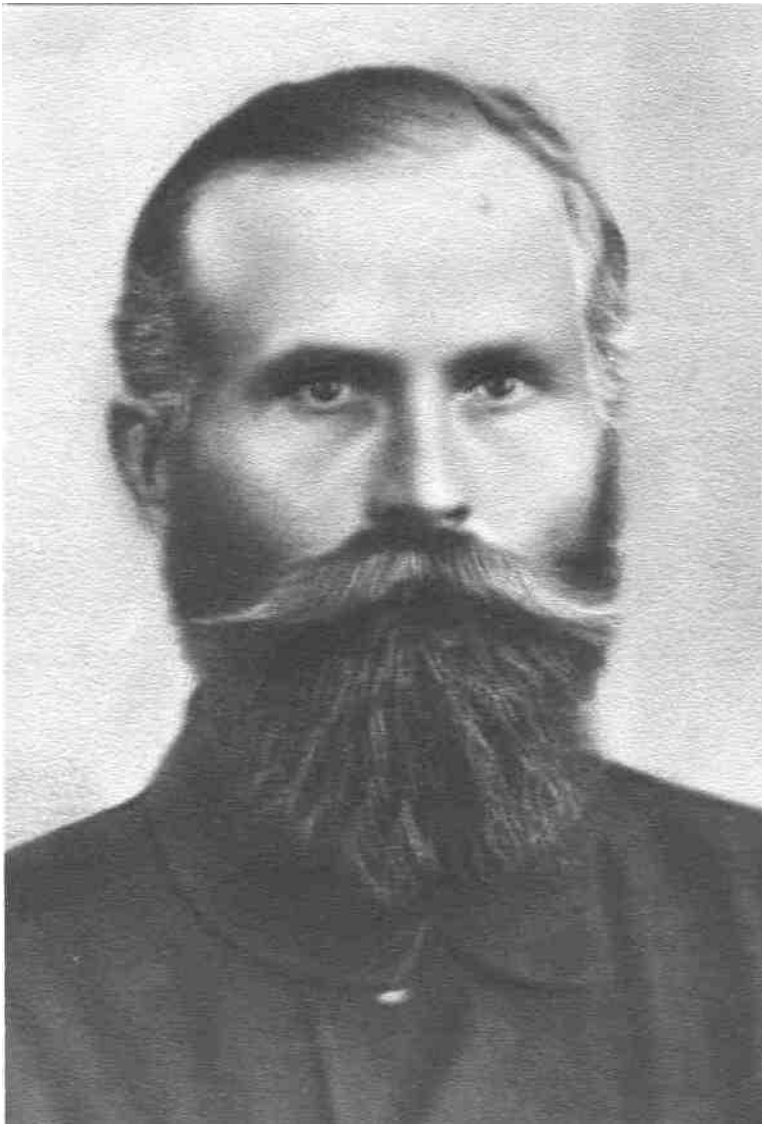

Ухань Михайло Никифорович.
(1883 - 1953)
Батько 9 синів та дочки.